

- залучення студентів до самооцінки результатів діяльності;
- надання їм свободи у виборі тематики презентацій відповідно до власних інтересів.

Подальшого дослідження потребує проблема використання різних видів презентацій у процесі вивчення фахових дисциплін студентами мовних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Л.Е. Оптимизация процесса обучения иноязычному профессионально ориентированному общению студентов факультета международных отношений (на материале английского языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. — СПб., 2002. — 200 с.
2. Арредондо Л. Искусство деловой презентации. — Челябинск: “Урал ЛТД”, 1998. — 513 с.
3. Введенская Л.А., Павлова Л.Г. Деловая риторика. — Ростов-на-Дону: “МарТ”, 2001. — 512 с.
4. Дорошкевич А.М. Проблема совершенствования познавательной деятельности студентов // Новые методы и средства обучения. — М.: “Знание”, 1988. — С. 3–29.
5. Каспарова М.Г. Психологические аспекты самостоятельной работы студента в процессе овладения иностранным языком // Сб. научн. трудов МГПИИЯ им. М. Горького. — Вып. 299. — С. 4–12.
6. Кохтев Н.Н. Основы ораторской речи. — М.: Изд-во МГУ, 1992. — 240 с.
7. Мартынова Н.А. Влияние мультимедийной образовательной презентации на оптимизацию психического состояния обучающихся взрослых: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. — Нижний Новгород, 2002. — 218 с.
8. Морозов А.В. Психология влияния. — СПб.: Изд-во “Питер”, 2000. — 512 с.
9. Ніколаєва С.Ю., Петрашук О.П., Бражник Н.О. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов. — К.: Ленвіт, 1996. — 90 с.
10. Олянич А.В. Презентационная теория дискурса. — Волгоград: Парадигма, 2004. — 507 с.
11. Попова О.Ю. Методика обучения иноязычным презентационным умениям студентов неязыковых вузов (на материале английского языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. — Волгоград, 2005. — 198 с.
12. Стернин И.А. Риторика. — Воронеж: “Квартга”, 2002. — 224 с.

Зінаїда ПІДРУЧНА

ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВОЇ ГРИ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

У даній статті розкрито значення рольової гри на заняттях іноземної мови не тільки як засобу стимулювання процесу навчання, а й як важливого аспекту психологічного комфорту і знання розумової перенапруги студентів. Обговорено діяльність використання рольових ігор та з'ясовано вимоги до них на заняттях з іноземної мови.

Реалізація комунікативного підходу в навчальному процесі з іноземної мови означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок та умінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню іншомовної мовленнєвої діяльності, тобто оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуацію реального спілкування [4, 39].

Комунікативний підхід зумовлює цілі, принципи, зміст і методи навчання іноземних мов, а методи навчання, відповідно, реалізуються в методичних прийомах. Досягти високого рівня комунікативної компетенції в англійській мові, не перебуваючи серед її носіїв, дуже важко. В зв'язку з цим важливим завданням викладача є створення на занятті іноземної мови реальних та уявлених ситуацій спілкування, використовуючи для цього різні прийоми роботи. Одним з таких прийомів є рольова гра.

Вона подібна виставі в театрі. Це виконання студентами ролей, заданих певними ситуаціями, що вимагають використання особливої поведінки та відповідної лексики. Гра забезпечує невимушену обстановку, в якій студенти є настільки винахідливими і жвавими, наскільки це можливо. Група студентів, що успішно виконує рольову гру, дуже схожа на групу маленьких дітей, яка грається у лікарів, школу, батьків тощо. Вони підсвідомо творять свою власну реальність, а отже, експериментують, використовуючи свої знання про реальний світ і

водночас розвивають здатність взаємодіяти з іншими людьми. Ця діяльність є захоплюючою. Рольова гра — простий спосіб пізнання людиною навколишньої дійсності, один із найдоступніших шляхів до оволодіння знаннями та навичками.

Необхідність раціональної побудови, організації і застосування рольових ігор у процесі навчання і виховання студентів засобами іноземної мови вимагає ретельного і детального вивчення. Серед дослідників цього питання можна назвати таких методистів, як В. Артемов [1], С. Ніколаєва [4], Г. Селевко [6], К. Ушинський [7], В. Філатов [8] та ін. Але, незважаючи на розробленість теми загалом, є ще багато недосліджених проблем.

Метою статті є розкрити значення рольової гри на заняттях іноземної мови не тільки як засобу стимулювання процесу навчання, його оптимізації, а й як важливого аспекту психологічного комфорту і зняття розумової перенапруги студентів. Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення таких завдань:

- обґрунтувати доцільність використання рольових ігор на заняттях іноземної мови;
- розглянути вікові особливості студентів, які необхідно враховувати в організації рольових ігор;
- з'ясувати вимоги до рольових ігор на заняттях іноземної мови.

Гра разом із працею й навчанням — це один з основних видів діяльності людини, дивний феномен людського існування. Як феномен культури вона навчає, виховує, розвиває, розважає, дає відпочинок. У ній виявляється характер студента, його погляди на життя, його ідеали. Самі того не усвідомлюючи, студенти в процесі гри наближаються до вирішення складних життєвих проблем.

К. Ушинський, автор теорії духовного розвитку дитини у грі, вперше висунув ідею про використання гри в загальній системі виховання, у справі підготовки дитини через гру до трудової діяльності. Він стверджував, що в грі об'єднуються одночасне прагнення, відчуття і уявлення [7, 216].

У людській практиці рольова гра виконує такі функції:

- розважальну (це основна функція гри — розважити, надихнути, спричинити інтерес);
- комунікативну (освоєння діалектики спілкування);
- самореалізації у грі;
- терапевтичну (подолання різних труднощів, що виникають в інших видах життєдіяльності);
- діагностичну (виявлення відхилень від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри);
- корекції (внесення позитивних змін у структуру особистісних показників);
- міжнаціональної комунікації (засвоєння єдиних для всіх людей соціально-культурних цінностей);
- соціалізації (включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм).

Згідно з В. Артемовим, В. Філатовим, Г. Яцковською [1; 8; 9], рольові ігри мають чотири головні риси:

- 1) вільна розвиваюча діяльність, що починається лише за бажанням дитини, заради задоволення від процесу діяльності (процедурне задоволення);
- 2) творчий, значною мірою імпровізаційний, дуже активний характер цієї діяльності (“поле творчості”);
- 3) емоційна піднесеність діяльності, емоційна напруга;
- 4) наявність прямих чи непрямих правил, що відображають зміст гри, логічну послідовність її розвитку.

В структуру рольової гри як діяльності органічно входить з'ясування мети, планування, реалізація мети, а також аналіз результатів, у яких особистість повністю реалізує себе як суб'єкт. Мотивація ігрової діяльності забезпечується її добровільністю, можливостями вибору й елементами змагальності, задоволення потреби в самоствердженні, самореалізації.

У структуру гри як процесу входять:

- а) ролі, взяті на себе учасниками гри;
- б) ігрові дії як засіб реалізації цих ролей;
- в) ігрове вживання предметів, тобто заміщення реальних речей ігровими, умовними;

- г) реальні відносини між учасниками гри;
- д) сюжет (зміст) — сфера дійсності, умовно відтворена у грі [5, 17].

Значення рольової гри неможливо вичерпати й оцінити розважальними можливостями. У цьому полягає її феномен, що, будучи розвагою, відпочинком, гра здатна перерости в навчання, творчість, модель людських відносин і проявів у праці.

Сюжетно-рольові ігри розрізняються:

- за змістом (відображення побуту, праця, громадське життя);
- за організацією, кількістю учасників (індивідуальні, групові, колективні);
- за видом (ігри, сюжет яких придумують студенти, ігри-драматизації — розігрування казок і оповідань).

Ідея використання рольової поведінки на занятті підтримана теорією ролей, розробленою соціологами і соціопсихологами. Соціальне середовище, в якому людина живе, є стосовно неї первинною соціалізацією, де вона поступово засвоює соціальний досвід, зафіксований у мові. Відповідно при оволодінні іноземною мовою як засобом спілкування необхідно відтворити умови, подібні до умов, що існують при опануванні рідної мови. В цьому зв'язку соціологи говорять про вторинну соціалізацію, котра імітує першу. Соціальні ролі в рамках вторинної соціалізації носять неминуче штучний, умовний характер. Міра умовності може бути різною: перевтілення в реальних людей, літературних персонажів, героїв казок і т. д. Елемент умовності і перевтілення присутній в усіх різновидах рольової гри [1, 201]. В ній насамперед розвивається уява, увага й образне мислення. Крім того, розвиток уяви є дуже важливим сам по собі, адже без нього неможлива навіть найпростіша людська діяльність.

Результати досліджень багатьох методистів [1; 2; 3; 4] доводять, що більшість студентів оцінюють рольові ігри позитивно, вбачаючи в них велику практичну корисність. Стосовно викладачів, то тут їхні думки різко розходяться; частина з них відноситься до рольових ігор різко негативно. На їхню думку, розучування ролей призводить до “примітивізації” мовлення студентів, збільшує кількість помилок і дисциплінарних проблем.

Дійсно, з подібними ускладненнями доводиться стикатися при проведенні ігор, але недоліки цього прийому з лишком перекриваються його перевагами, оскільки рольова гра, крім того, що є одним з найефективніших методів вивчення іноземної мови, допомагає також спілкуванню, сприяє одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис як спостережливість, дисциплінованість та уважність. Рольові ігри мають велику методичну цінність, вони цікаві як студентам, так і викладачам. Інші ж вважають, що оволодіння формами усного іншомовного спілкування можливе тільки в рольових іграх, але успішність гри залежить від рівня і старанності її підготовки, правильності організації, регулярності застосування цього прийому навчання та, звичайно, від майстерності викладача і його відданості своїй справі.

Розглядаючи питання про використання рольових ігор на заняттях іноземної мови, необхідно зазначити, що потрібно, безперечно, враховувати вікові особливості та характеристики студентів. Оскільки в останніх особливо проявляється прагнення до самостійності, самоствердження, досягнення статусу рівності з дорослими, можливості відстоювати свої погляди та переконання, то комунікативна спрямованість навчання іноземної мови і створення сприятливого клімату для спілкування є тими факторами, котрі мають найбільшу значущість. У зв'язку з цим дуже важливо відбирати теми рольових ігор такий матеріал, який має проблемний характер, стимулює обмін думками, спонукає до роздумів. Студентам нецікаві елементарні завдання, постійний контроль з боку викладача, тобто те, що обмежує його ініціативу.

Варто відзначити, що викладачеві доводиться докладати значних зусиль для підтримання мотивації та інтересу студентів, оскільки у багатьох з них відсутні широкі пізнавальні інтереси та зацікавленість у розширенні своїх знань. На цьому етапі необхідно обирати такі прийоми навчання, які активізують ініціативу студентів, спонукають їх до спілкування. Групова діяльність впливає на особистість студента і рольова гра в зв'язку з цим надає широкі можливості для активізації навчального процесу. Ефективність навчання тут обумовлена передусім вибухом мотивації, підвищенням інтересу до предмета, адже така гра передбачає

відтворення її учасниками реальної практичної діяльності людей, створює умови реального спілкування.

За допомогою рольової гри викладач може розвивати усі види мовленнєвої діяльності студентів, насамперед, усне мовлення. Така гра сприяє тому, що мовлення студентів стає змістовнішим, складнішим за структурою мовного та мовленнєвого матеріалу. Правильно організована рольова гра на занятті — це не порожнє заняття. Вона не тільки приносить максимум задоволення, а й є могутнім засобом його розвитку, формування повноцінної особистості.

Є. Пассов стверджує, що рольова гра володіє великими навчальними можливостями [5]. Її можна розцінювати як найточнішу модель спілкування. Вона наслідує дійсність в її найістотніших рисах. У рольовій грі, як і в житті, мовна і немовна поведінка партнерів переплітається найтісніше. Рольова гра має великі можливості спонукального плану. Спілкування, як відомо, немислиме без мотиву. Однак у навчальних умовах непросто обумовити мотив до висловлення. Труднощі полягають у тому, що викладач повинен змалювати ситуацію так, щоб виникла атмосфера, яка породжує в студентів внутрішню потребу у вираженні думок. Однак в умовах іншомовного спілкування важливо, щоб вони змогли висловити те, що їм хочеться сказати. На заняттях переважають висловлення, обумовлені директивно: “Розкажи про свого друга”, “Розкажи про свою родину”, адже викладачеві хочеться перевірити, як студенти вміють комбінувати відповідний мовний матеріал. Мотив же, яким керуються вони при цьому, лежить за межами мови: їм важливо відповісти викладачу. Становище змінюється, якщо студенти залучені до рольової гри. Наприклад, розігрується сцена у певному гуртку. Студент — член цього гуртка — приводить сюди свого друга. Керівник гуртка повідомляє хлопцям, що гурток уже повністю укомплектований. Тоді студент розповідає про свого друга, переконуючи керівника, що друг вартий бути прийнятим у цей гурток. Така ситуація диктує лінію мовленнєвої поведінки.

Рольова гра придатна для кожного виду роботи з мовою: в ній використовуються різноманітні граматичні структури, інтонаційні моделі, значний обсяг лексичного матеріалу. Велика роль приділяється непідготовленій мові студентів. Щодо цього рольова гра може перевершити можливості будь-якої іншої парної і групової діяльності. Вона тренує їх говорити в кожній ситуації на будь-яку тему.

Рольова гра припускає посилення особистісної причетності до усього, що відбувається. Студенти входять у ситуацію, хоч і не через своє “Я”, а через “Я” відповідної ролі. Коли вони приймають роль, то грають її у визначеній ситуації. Група студентів, які грають роль в аудиторії, уподібнюється групі дітей, що грають у школу, лікарню і т. д. Вони несвідомо створюють власну реальність і, роблячи це, оперують своїми знаннями, розвиваючи здібності взаємодіяти з іншими людьми. У цій ситуації немає глядачів. Відповідно до цього студенти зміцнюють свою впевненість у собі.

Рольова гра сприяє розширенню асоціативної бази при засвоєнні мовного матеріалу. Вона сприяє формуванню навчального співробітництва і партнерства, адже виконання етюду припускає охоплення групи студентів (рольова гра будується не тільки на основі діалогу, а й полілогу), що повинні злагоджено взаємодіяти. При розподілі ролей варто враховувати як мовні, так і “акторські” можливості студентів, доручаючи одним більш вербальні, іншим — пантомімні ролі, третім же призначаючи на ролі “суфлерів”, даючи їм право підказувати на основі тексту. Практично весь навчальний час у рольовій грі відведено на мовленнєву практику. При цьому не тільки студент, що говорить, а й слухач максимально активний, бо він повинен зрозуміти і запам’ятати репліку партнера, зіставити її із ситуацією і правильно відреагувати на репліку. Ігри позитивно впливають на формування пізнавальних інтересів, сприяють усвідомленому освоєнню іноземної мови. Студенти активно працюють, допомагають один одному, уважно слухають своїх товаришів; викладач лише керує навчальною діяльністю. Рольова гра приємна для студентів. Як тільки вони починають розуміти, що від них потрібно, то із задоволенням дають волю своїй уяві. А оскільки це заняття їм подобається, навчальний матеріал засвоюється набагато ефективніше.

У ході рольової гри студенти знайомляться з технологією театру, хоча й в елементарній формі. Викладач повинен захочувати усяку вигадку, тому що в навчальних умовах можливості

щодо цього обмежені. Перевітлення ж сприяє розумінню інших людей. Якщо педагог вважає своїм завданням не тільки навчання своїх студентів іноземної мови, а й їхнє виховання, то рольова гра — є тим прийомом, за допомогою якого можна скласти об'єктивну думку про загальну обстановку в групі. Викладач відмовляється від своєї традиційної ролі контролера та керівника й атмосфера в групі залежить більшою мірою від студентів. Істотною перевагою рольової гри перед іншими формами навчання є стовідсоткова зайнятість студентів, а також концентрація уваги учасників протягом усієї гри.

Таким чином, рольова гра має великі можливості в практичному, освітньому і виховному відношеннях. Вона повинна відповідати таким вимогам:

- стимулювати мотивацію навчання, спричиняти в студентів інтерес і бажання гарно виконати завдання, тому її варто проводити на основі ситуації, адекватної реальній ситуації спілкування;

- рольову гру потрібно добре підготувати і чітко організувати з огляду як змісту, так і форми;

- гра повинна бути прийнята всією групою;

- рольова гра неодмінно має проводитися в доброзичливій, творчій атмосфері, обумовлювати почуття задоволення, радості;

- гра організовується так, щоб студенти могли активно спілкуватися, з максимальною ефективністю використовуючи мовний матеріал, який вивчається.

Викладач неодмінно повинен вірити у ефективність рольової гри, тоді вона буде позитивно впливати на формування пізнавальних інтересів студентів, сприяти освідомленому оволодінню ними іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам: Учеб. пособие. — М.: Просвещение, 1983. — 222 с.
2. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов: Посібник для вчителів. — К.: Освіта, 1997. — 64 с.
3. Китайгородская Г. А., Бухбиндер В. А. Методика интенсивного обучения иностранному языку. — К.: Освіта, 1988. — 279 с.
4. Ніколасва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. — К.: Ленвіт, 1999. — 320 с.
5. Пассов Е. И. Урок иностранного языка в средней школе. Игра — дело серьезное. — М.: Просвещение, 1988. — 130 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. — М.: Народное образование, 1998. — 231 с.
7. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. — Т. 1. — К., 1957. — 406 с.
8. Филатов В. М. Методическая типология ролевых игр // Иностранные языки в школе. — 1988. — №2. — С. 41–47.
9. Яцковская Г. В. Иностранные языки в школе. — 1985. — №5. — С. 12–17.

Оксана КРИЧКІВСЬКА

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ

Стаття присвячена огляду та порівнянню сучасних підходів до міжкультурної комунікації та обґрунтуванню впровадження полікультурно-комунікативного підходу до процесу навчання іноземної мови у вищій школі.

Проблеми стратегії, концептуальних засад та методики викладання іноземних мов (ІМ) завжди привертала увагу науковців. Особливої актуальності вони набули сьогодні, в умовах розширення наукових, економічних та культурних зв'язків України. У наші дні міжнародна комунікація (МК) постала певною “нейтральною територією” для представників різних наук, щоб поставити нові інтегровані завдання та розпочати спільний пошук шляхів їх вирішення. Міжкультурні наукові дослідження знаходяться на перехресті площин комунікативістики,